

TEHNIŠKI MUZEJ SLOVENIJE, TEHNIŠKI MUZEJI V SLOVENIJI IN ETNOLOŠKI ZORNI KOT PREDSTAVITVE TEHNIŠKE DEDIŠČINE V TEHNIŠKEM MUZEJU SLOVENIJE

Vladimir Vilman

85

IZVLEČEK

Članek podaja avtorjevo videnje razlike med tehniško in etnološko dediščino, navaja tiste slovenske muzeje, ki sodijo v tehniško interesno sfero, razliko pri metodološkem pristopu raziskovanja tehniške in druge dediščine, etnološki zorni kot pri konceptualnih izhodiščih posameznih stalnih postavitev, pomen in vlogo Tehniškega muzeja Slovenije v našem muzejskem prostoru, Tehniški muzej Slovenije kot matični muzej tehniške dediščine v Sloveniji kot tudi avtorjevo mnenje o možnostih vključevanja pomembnih in zanimivih etnoloških tematskih sklopov v stalne zbirke muzeja, konkretnije v gozdarskem in lesarskem oddelku.

ABSTRACT

The article presents the author's views on the differences between the technical and ethnological heritage, lists all the Slovene museums which belong to the sphere of interest of technical sciences, differentiates between the methodological approaches in the research of technical heritage and in other heritage, deals with the ethnological perspective of conceptual premises of individual permanent exhibitions, the significance and role of the Technical Museum of Slovenia (TMS) in Slovenia's world of museums, the Technical Museum of Slovenia as the parent museum of Slovenia's technical heritage and also reflects his opinion about the options for incorporating significant and interesting ethnological thematic units into the permanent collections of the TMS, specifically in the Department of Forestry and Woodworking.

Ob vsakodnevni pestri in raznoliki strokovni problematiki, ki se nanaša na naše redno strokovno delo v muzejih, se številni strokovni delavci v slovenskih muzejih kot tudi zasebni zbiralci premične kulturne dediščine na Slovenskem pogosto srečujemo z vprašanjem njenega ustreznega razvrščanja glede na področja, za katera smo zadolženi. Zakonsko in strokovno so področja delovanja oziroma strokovne pristojnosti med muzeji, zlasti med posebnimi, določena. Če upoštevamo, da so etnološki, prirodoslovni in tehniški muzej najpomembnejši posebni muzeji, potem ne bo težko opredeliti razlike med področjem delovanja npr. tehniškega in prirodoslovnega ali etnološkega in prirodoslovnega. Nekoliko zahtevnejše pa je potegniti ločnico med področjema delovanja etnološkega in tehniškega muzeja, ki imata bližji oziroma podobnejši področji dejavnosti.

Kljub vsakdanji praksi si muzealci in zbiralci tehniške in etnološke premične dediščine pogosto zastavljamo preprosta vprašanja. Kaj nesporno sodi v tehniško in kaj v etnološko dediščino, oziroma kateri predmeti nesporno sodijo v tehniški oziroma etnološki muzej? Kateri predmeti sodijo istočasno v oba muzeja? Ali meja med tehniško in etnološko dediščino sploh obstaja in če, kje jo z gotovostjo lahko označimo?

Tehniška in etnološka dediščina

86

Osnovni predpogoj diskusije o vprašanih tehniške dediščine v slovenskih muzejih je definiranje izrazov "tehniška dediščina" in "etnološka dediščina". Zakon o naravni in kulturni dediščini (Ur.l. RS, št.1-3/81) preprosto opredeljuje tehniško dediščino kot sestavni del kulturne dediščine, ki jo predstavljajo stara orodja, naprave in stroji. Ta definicija se v bistvu ujema z obrazložitvijo besede "tehnika", torej dejavnosti, ki se ukvarja s konstruiranjem in izdelovanjem strojev, delovnih priprav in materialnih dobrin, kot nam pojasnjuje Slovar slovenskega knjižnega jezika. Navedeno delo definira tudi izraz "tehnologija" kot vedo o pridobivanju surovin, obdelavi in predelavi materiala v izdelke. Isti zakon opredeljuje kot etnološko dediščino oziroma etnološke spomenike območja, stavbe, skupine stavb in premične predmete vskadanje rabe in oblikovane izdelke, ki izpričujejo način življenja in ustvarjalnosti našega naroda. Glede na Slovar slovenskega knjižnega jezika in ustaljeno definicijo etnologije pa govorimo o vedi, ki raziskuje materialno, družbeno in duhovno kulturo nekega naroda ali ljudstva ali še krajše, način življenja nekega naroda ali manjše grupacije ljudi.

Glede na Zakon o varstvu kulturne dediščine (Ur.l. RS št.7/99) je dediščina opredeljena kot arheološka najdišča in predmeti; naselbinska območja, zlasti stara mestna in vaška jedra, oblikovana narava in kulturna krajina, stavbe, njihovi deli ali skupine stavb umetnostne, zgodovinske ali tehnične pričevalnosti; stavbe in drugi predmeti, ki so v zvezi s pomembnimi osebami in dogodki naše politične, gospodarske in kulturne zgodovine; arhivsko gradivo; knjižnično gradivo; predmeti ali skupine predmetov zgodovinskega, umetnostnozgodovinskega, arheološkega, umetnostnega, sociološkega, antropološkega, etnološkega ali naravoslovnega pomena, ki izpričujejo zgodovinska dogajanja na Slovenskem. Dediščina kontinuirane stopnje kulturnega in civilizacijskega razvoja visoke ustvarjalne kakovosti lahko pridobi status kulturnega spomenika. Kot etnološke spomenike smatra zakon območja, stavbe, skupine stavb, predmete vskadanje rabe in oblikovane izdelke, ki izpričujejo način življenja in dela Slovencev, pripadnikov italijanske in madžarske narodnosti ter drugih ljudstev na območju Slovenije. Isti zakon smatra kot tehniške spomenike območja, stavbe in skupine stavb, orodja, naprave in stroje ter druge predmete, ki pričajo o razvoju proizvodjalnih sredstev, tehnologije in tehnične kulture v Sloveniji.

V grobem lahko zaključimo, da se tehniška in etnološka dediščina vendarle razlikujeta, čeprav sta si istočasno tudi precej blizu, saj lahko tehniško dediščino smatramo za "podmnožico" etnološke dediščine, tehnologijo kot vedo pa za "specialistično vedo" etnologije kot vede. Tehniško dediščino lahko merimo z etnološkimi parametri, vse etnološke dediščine pa ne moremo vedno meriti s tehniškimi, kar pomeni, da ima etnolog pri svojem delu neprimerno širši maneverski prostor in področje delovanja od npr. kustosa

tehniškega muzeja. Če pojmuje etnologijo kot vedo o načinu življenja, pa je povsem jasno, da interesno področje etnologije nekajkrat presega interesno področje tehnologije. Povedano nekoliko drugače, vsaka tehnika dela ali tehnološki postopek ima vsekakor tudi svojo humanistično nadgradnjo, ki pojasnjuje vzroke in posledice človekovega proizvodnega dela.

Dilem in dvomov, ali določen predmet sodi bolj med tehniške ali etnološke eksponate, je nešteto. Kot na primer kozolec, ki ga lahko uvrstimo med tehniške, etnološke ali celo umetnostnozgodovinske eksponate. Za tehnika je lahko kozolec izjemen tesarski izdelek, ki združuje večstoletne izkušnje tesarske obrti. Za etnologa je lahko imeniten eksponat, sestavni del kmečke domačije, ki nam priča o načinu življenja na njej. Za umetnostnega zgodovinarja pa je lahko tudi enkratno umetnostno-zgodovinski izdelek, ki v mnogih arhitekturnih prvinah nosi pečat monumentalnosti. Podobnih primerov je nešteto, njihova skupna lastnost je možnost uvrščanja v to ali ono kategorijo dediščine. Diskusija o smislu ali nesmislu istočasnega zbiranja eksponatov v tehniškem, etnološkem in umetnostnozgodovinskem muzeju bi zanesljivo bila dolga in polemična, saj je povsem logično, da lahko marsikateri predmet opazujemo iz povsem različnih zornih kotov. To dejstvo lahko smatramo kot določeno problematiko vsakodnevne muzeološke determinacije, predvsem pa ga kaže sprejemati kot pomembno in izjemno dragoceno možnost obravnavanja marsikaterega predmeta iz različnih zornih kotov, ki podajajo kulturni, torej tudi tehniški dediščini izjemno pestrost.

Ko govorimo o opredeljevanju nekega predmeta kot eksponata tehniške dediščine, torej velja smiselna oz. pomenska istovetnost ali vsaj povezanost z izrazoma tehnika ali tehnologija. Tehniška dediščina torej zajema vsa proizvodna sredstva, vse predmete v zvezi z načini pridobivanja surovin in energije, predelavo in obdelave surovin v izdelke, transformacijo energije ter distribucijo ali transport surovin, energije, informacij in ljudi v prostoru. Jasno je, da imamo opravka z izjemno velikim številom predmetov, ki ob vstopu v muzej pridobijo status tehniškega eksponata. Ob upoštevanju predhodnih definicij tehniške dediščine naletimo pri kategorizaciji predmetov takoj na logično vprašanje, ali sploh moremo govoriti o katerihkoli fizičnih predmetih, ki jih ne bi mogli uvrščati med tehniške. To ekstremno stališče bi lahko zaključili z vprašanjem, ali so glede na navedeno smiselni oz. upravičeni le tehniški in naravoslovni muzeji, izjemoma tudi umetnostnozgodovinski. Iz predhodno navedenih dilem glede kategorizacije posameznih eksponatov in muzejev izhaja tudi vprašanje, v katero skupino moremo prišteti splošne mestne, krajevne in pokrajinske muzeje, ki hranijo najpogosteje celo paleta najbolj raznolikih eksponatov. Tudi ob zagovarjanju ekstremnega stališča, da je prav vsak izdelek človeške roke dejansko tehniški eksponat, pa je vsekakor smiselna kategorizacija določenih muzejev kot posebnih muzejev, saj nam tovrstna razvrstitev omogoča natančnejšo in bolj poglobljeno predstavitev dediščine iz različnih zornih kotov, ki je v današnjem svetu specializacije neizogibna. Celotno med tehniškimi muzeji je vedno bolj potrebna in tudi smiselna razvrstitev glede na raznovrstna tehnična področja, ki jih obravnavajo, saj je tehniškega znanja in vedenja vedno več, vedno bolj je poglobljeno in za razumevanje novih dosežkov je potrebno vedno več predznanja. Splošni muzeji lahko sočasnost pogledov iz zgodovinskega, gospodarskega, socialnega, umetnostnega,

tehniškega, etnološkega, antropološkega in še kakšnega zornega kota podajo takoj in na istem mestu, zato imajo lahko v primerjavi s posebnimi muzeji tudi določeno prednost.

Tehniški muzeji v Sloveniji

Kljub temu pa obstajajo številni razlogi, ki vsaj v primeru tehniških muzejev opravičujejo njihovo tesnejše sodelovanje. Kateri muzeji in zbirke torej nesporno sodijo v "tehniško interesno sfero"? Uradne razvrstitve muzejev v imenovano grupacijo sicer ni, zato jo Tehniški muzej Slovenije (TMS) lahko opredeli sam. Kot matična ustanova to pristojnost nesporno ima. V grobem lahko uvrstimo med tehniške muzeje tiste, katerih:

88

1. konceptualna in vsebinska zasnova stalne postavitve v prvi vrsti prikazuje določena delovna orodja in delovne postopke pridobivanja surovin in energije, transporta surovin, ljudi, informacij in energije ter obdelavo in predelavo surovin v polizdelke in končne izdelke;

2. metodološki pristopi pri raziskovanju dediščine prvenstveno temeljijo na tehniški dokumentaciji, ki jo je mogoče najti v arhivih, patentnih uradih, strokovni in znanstveni literaturi, poslovnih poročilih in drugih preverljivih in primerljivih virih:

a) uporaba ustnih virov in pričevanj za razlago in spoznavanje določenih tehnoloških postopkov in tehnik dela starejšega datuma ima ravno zaradi vprašanja verodostojnosti vira nekoliko manjšo težo od tehniške dokumentacije;

b) metoda terenskega dela pri raziskovanju tehniške dediščine je seveda izjemno pomembna, zlasti če tehnika dela ali določen tehnološki postopek še živi ali pa ga je na podlagi materialnih ostankov možno prepoznati in rekonstruirati.

Na osnovi predhodne definicije lahko nesporno uvrstimo med tehniške muzeje in zbirke sledeče muzeje:

Tehniški muzej Slovenije,
 Mestni muzej Idrija,
 Muzej Jesenice,
 Koroški muzej Ravne,
 Rudniški muzej Mežica,
 Kovaški muzej Kropa,
 Muzej Železniki,
 Železniški muzej v Ljubljani,
 Premogovski muzej v Trbovljah,
 Rudarski muzej v Črni na Koroškem,
 Rudarsko zbirko v Kisovcu,
 Plinarniški muzej v Ljubljani,
 Tramvajsko zbirko v Ljubljani,
 Muzejsko zbirko v Muti in
 Muzej motociklov na Vranskem.

Med tehniške ali vsaj delno tehniške muzeje in zbirke lahko uvrstimo tudi "tovarniške" in "obrtne" muzeje ter muzeje posameznih ožjih vendar zelo pomembnih

tehniških zvrsti. Pogosto je v njih prikazani določen tehnološki postopek podlaga za določen širši zgodovinski in gospodarski prikaz razvoja, stagnacije, zamiranja ali preusmeritve dejavnosti določenega kraja ali regije. V to skupino lahko uvrstimo vrsto muzejev po Sloveniji, kot npr.:

Pivovarski muzej v Ljubljani,
 Tobačni muzej v Ljubljani,
 Poštni in telekomunikacijski v Škofji Loki,
 Muzej Tomaža Godca (usnjarska in vojaška zbirka) v Bohinjski Bistrici,
 Geodetsko in grafično zbirko na Bogenšperku,
 Gasilski muzej v Metliki,
 Čevljarski muzej v Tržiču,
 Kamniški muzej (upognjeno pohišstvo),
 Pomorski muzej Sergej Mašera v Piranu,
 Lavičkov farmaceutsko zbirko v Ljubljani,
 Muzejsko zbirko RTV v Ljubljani,
 Filmski in gledališki muzej v Ljubljani,
 Muzej ministrstva za notranje zadeve v Tacnu,
 Fotografsko zbirko Josipa Pelikana v Celju,
 Slovensko zobozdravstveno zbirko v Celju,
 Medicinski muzej v Ljubljani (v nastajanju),
 Arhitekturni muzej v Ljubljani,
 Hmeljarski muzej v Žalcu in
 Kobariški muzej.

Vsekakor pa lahko za marsikaterega od naštetih muzejev in zbirk z gotovostjo zatrdimo, da v njih ni uporabljen ali zadosti izrabljen "etnološki zorni kot" pri konceptualnih izhodiščih stalne postavitve. To je po svoje tudi razumljivo saj:

1. so mnogi muzeji in zbirke zasnovane pred časom, ko se interdisciplinarnost v muzeologiji še ni toliko uveljavila, vsaj pri tehniških muzejih ne;

2. številna tehniška področja še danes niso v zadovoljivi meri muzeološko obdelana (npr. najpomembnejša: gradbeništvo, energetika, barvna metalurgija, kemična industrija, aviatika, prehrabena industrija, informatika), kaj šele da bi bila vsa tehniška področja osvetljena tudi iz etnološkega zornega kota;

3. mnogi muzeji pogosto ljubosumno ščitijo strokovni teritorij, ki jim je dodeljen ali za katerega sodijo, da so zadolženi, in ne čutijo potrebe, da bi v svoje strokovne temelje vgrajevali etnološke prvine;

4. nekateri muzeji pogosto ne izvajajo v zadovoljivem obsegu in na ustreznih kakovostni ravni niti tistih nalog, ki so vezane na obdelavo zaupane dediščine, kaj šele da bi uveljavljali tim. etnološki zorni kot.

I. Mlačev žita z mlatilnico, ki jo poganja obnovljena parna lokomotiva (foto I. Marušič, 1997). ♦ Threshing with a threshing-machine, powered by a working steam locomotive (photo I. Marušič, 1997).

Ko govorimo o “etnološkem zornem kotu”, je potrebno ta izraz tudi definirati. V bistvu gre za količino etnoloških spoznanj, ki jih vključimo v razstavo. Ta količina je odvisna od:

- a) želje po večji ali manjši poudarjenosti etnološkega ozadja tehniške teme,
- b) narave oziroma zahtevnosti tehniškega področja,
- c) ciljne publike obiskovalcev.

Pri vsakem vključevanju etnoloških vsebin v razstave tehniških področij se bomo soočali z vprašanjem, kako podrobno je potrebno in smiselno določeno temo etnološko osvetliti. Natančnega navodila ni, lahko obvelja le priporočilo, da osnovna tehniška tema ne sme biti etnološko “presvetljena”, temveč toliko osvetljena, da bo pridobila na širini, razumljivosti in privlačnosti.

Določene tehniške teme oziroma področja so glede razumljivosti precej zahtevne, ker terjajo veliko pedhodnega tehniškega znanja. V teh primerih imajo kustosi pedagogi pomembno nalogo, da omogočijo obiskovalcem razumljivost gradiva. Etnologija lahko v takih primerih posredno pripomore k razumljivosti o pomenu določenih tehniških in tehnoloških rešitev, ki so bistveno vplivale na način našega vsakdanjega življenja.

Natančnejših evalvacijskih raziskav, katera grupacija obiskovalcev bi v tehniških muzejih želela več etnoloških vsebin, trenutno še ni, vsaj v TMS ne. Iz izkušenj pa vemo, da so etnološkim vsebinam praviloma bolj naklonjeni nekoliko starejši obiskovalci, zlasti

2. Mletje zrnja v mlinu na vodni pogon (foto Seljak, 1994). ♦ Milling grain in a water-powered mill (photo Seljak, 1994).

če se določene demonstracije nanašajo na aktivnosti, ki so jih tudi sami izvajali v svoji mladosti. Po drugi starani pa niti mladi obiskovalci ne zavračajo etnološke vsebine, če je pedagoško dobro pripravljena.

Pomen in vloga TMS v našem muzejskem prostoru

Tehniški muzej Slovenije je definiran kot klasična muzejska hiša, ki opravlja vse standardne muzeološke zadolžitve, kot so zbiranje, ohranjenje, restavriranje, konserviranje, dokumentiranje, raziskovanje in predvsem razstavljanje premične tehniške dediščine. Kot vsak muzej opredeljuje naše delo in pojavnost vrsta posebnosti, od katerih velja omeniti tista strokovna izhodišča in pristope, ki pri vsakodnevem delu v zadnjem času vedno izraziteje stopajo v ospredje:

- A. demonstracija kot temeljno konceptualno izhodišče;
- B. naravovarstvena misel kot sopotnica tehnike;
- C. TMS – muzej slovenske znanstvene misli;
- Č. etnološka in sociološka misel kot sopotnica tehnike.

Kronična bolezen mnogih slovenskih muzejev so toge in statične muzejske postavitve, ki praviloma dolgočasijo naše obiskovalce, zlasti mlajše. Podobne simptome zasledimo tudi v našem muzeju, predvsem pri najstarejših postavitvah. Najverjetneje je to neposredna posledica neustreznega upoštevanja oziroma priznavanja muzejske pedagogike kot enakovredne strokovne discipline, ki ji kaže posvetiti vso pozornost.

3. Starejša kovača izdelujeta podkve v kovačiji kmetijskega oddelka TMS (foto V. Vilman, 1998). ♦ Two veteran smiths making horse-shoes in the smithy of the museum's agricultural department (photo V. Vilman, 1998).

Zaradi tega TMS vedno bolj prisega na demonstracijo kot eno izmed temeljnih konceptualnih izhodišč. Vsak tehniški muzej bi moral biti v svojem bistvu muzej dela, kjer bi obiskovalec mogel spoznati načine in metode različnih delovnih postopkov, ki so bili pomembni za preživetje. Razpon zahtevnosti prikazovanja tehnologij npr. izdelave suhorobarskih izdelkov ali proizvodnje surovega železa v visoki peči je izredno velik, pa čeprav obe sodita v tehniško sfero. Osnovna izhodišča pri izboru prikazanih tehnoloških postopkov v naših zbirkah so:

- a) zagotavljanje avtentičnosti,
- b) izkoriščanje danosti naravnega okolja in povezanost z obstoječimi zbirkami ter
- c) razpoložljivo znanje delavcev muzeja ali dosegljivih zunanjih sodelavcev.

Trenutno lahko obiskovalci spoznajo ročno delo v stari mizarški in kolarski delavnici, razrez hlodovine v žagi venecijanki, žaganje furnirja v furnirnici, mlačev žita s pomočjo parne lokomotive (sl. 1), mletje zrnja v mlinu na vodni pogon (sl. 2), izdelavo podkev in podkovanje konja (sl. 3), tkanje tkanin v statvah, peko kruha v krušni peči (sl. 4), delovanje telegrafa in telefona in delo v stari mehnični delavnici. Na ta način pridobiva naš muzej določene elemente tehniškega skansa, kar prispeva k atraktivnosti. Navedenim demonstracijam bomo dodali še vse tiste, ki smiselno sodijo v vsebinski okvir naših oddelkov in za katere imamo verodostojne in ustrezne eksponate.

Naravovarstvena misel kot sopotnica tehnike je v TMS prisotna že od samega začetka v letu 1953, ko je bil muzej prvič odprt za javnost. Razlog za to ni v neki premišljeni vizionarski konceptualni usmeritvi muzeja, ki bi že tedaj povečeval naravovarstveno

4. Peka kruha v krušni peči v kmetijskem oddelku TMS (foto I. Marušič, 1998). ♦ Baking bread in the bread oven of the museum's agricultural department (photo I. Marušič, 1998).

misel. Njegova prva zbirka je nosila naziv gozdarsko-lesarsko-lovska, kar ga je nehote obarvalo z določenim naravovarstvenim odtenkom, ki ga je v manjši meri ohranil tudi do danes. Omenjene panoge so v tistem času preprosto edine imele denar za postavitev zbirke. S poglobljanjem in širjenjem znanj in spoznanj širše družbe glede problemov varovanja našega naravnega okolja se praktično vsem tehniškim muzejem odpirajo povsem novi horizonti njihovega dela pri snovanju novih vsebinsko-konceptualnih izhodišč. Težko bi zasledili določeno tehnologijo dela, pri kateri ne bi mogli v naravovarstvenem smislu členiti vse njene poti in stranpoti. Tovrstna problematika vedno izraziteje stopa v ospredje in predstavlja eno temeljnih civilizacijskih kategorij vsake družbe. Naravovarstveni zorni kot v vsakdanjem življenju, torej tudi v muzeju, ni današnja modna muha, temveč zanesljiva stalnica sedanjih in bodočih dni. Verjetno imajo ravno tehniški muzeji ta trenutek izjemno priložnost pri popularizaciji sonaravnih tehnik dela, ki jih lahko s pomočjo fizičnega gradiva in starih znanj posredujejo današnjim generacijam. Če že ne v poduk, pa vsaj v premislek. Prikazovanje razcveta industrijske revolucije brez cele palete njenih stranskih učinkov je pomanjkljivo, prikazovanje hiperindustrijskega razvoja zadnjih desetletij brez prikaza grozljive perspektive efekta tople grede in njemu sorodnih efektov pa je naravnost nehumano dejanje. Raziskovanje in spoznavanje naše tehniške dediščine in pripadajočega izročila ni zgolj zanimanje zanesenjakov, temveč delo z izrazito zgodovinsko perspektivo. Tehniški muzeji bi vsekakor morali prevzeti določeno nalogo pri oblikovanju objektivnega javnega mnenja glede tehniškega razvoja družbe kot celote in zavzeti kritično stališče do njegovega brezrezervnega povečevanja.

Vedno bolj se približujemo fizičnim mejam rasti v našem prostoru. Morda bo ravno znanost ob podpori izjemnega kulturnega izročila našla poti iz ožine, v kateri smo sedaj, in iz zastrašujočega prepada, v katerega že danes pehamo naše zanamce. Ne samo futuristični muzeji, temveč sodobni tehniški muzeji nasploh bi morali podati svojim obiskovalcem vsaj približno vizijo načina življenja v bodočnosti, ki je in bo vedno bolj odvisno ravno od napredka tehnike in tehnologije. Če sodobni tehniški muzeji ne bi zmogli ustrezno odgovoriti na zahtevna vprašanja glede načina življenja v bodočnosti, pa bi morali vsaj vzbuditi pri obiskovalcih radovednost in interes za vprašanja naše tehniške in tehnološke bodočnosti, ki bo glavni oblikovalec načina življenja.

Razen predhodno omenjene statične postavitve večine zbirk v našem muzeju lahko precej samokritično omenimo, da bo TMS moral zapolniti dve izjemno pomembni vrzeli v svoji ponudbi.

Po ogledu naših zbirk obiskovalec ne dobi celovitega vpogleda v zgodovinski razvoj tistih tehniških panog na Slovenskem, ki so bile za gospodarski razvoj našega naroda najpomembnejše. To pomanjkljivost bomo odpravili s postopno postavitvijo novih oddelkov in zbirk s prikazom posameznih bazičnih oziroma predelovalnih gospodarskih panog, kot npr. kmetijstva in prehranske industrije, črne in barvne metalurgije, gradbeništva, strojogradnje, avtomobilske industrije, energetike, elektrifikacije in elektroindustrije ter kemične industrije. Kljub temu še vedno ne bodo v TMS prikazane vse tehniške panoge, ki so kadarkoli obstajale na Slovenskem, saj je to zaradi prostorskih omejitev neizvedljivo. Celoten proces bo izjemno dolgotrajen in zahteven v strokovnem, organizacijskem in finančnem smislu. Kljub temu pa bo nujen zaradi izjemno bogate tehniške dediščine pri nas, ki smo jo dolžni ohraniti in predstaviti sedanjim in bodočim generacijam.

TMS bo moral posvetiti ustrezno pozornost obči in zlasti slovenski tehniški znanosti ter tehničkim inovacijam in patentom. V mislih imamo npr.:

- matematika, astronoma in kartografa Florjančiča,
- jamomerca in graditelja Mraka,
- gradbenika in arhitekta Gruberja,
- matematika Vego,
- gozdarja in izumitelja Resslera,
- metalurga in konstruktorja Lamberta von Pantza,
- fotografa Puharja,
- geografa Kozlerja,
- inženirja Živica,
- fizika Štefana,
- gradbenika Štruklja,
- seizmologa Belarja,
- kirurga Šlajmerja,
- zoofiziologa Regna,

- kemika in Nobelovega nagrajenca Pregla,
- letalske pionirje Welsa, Slokarja in Rusjana,
- matematika Plemlja,
- izumitelja Codellija,
- izumitelja in tovarnarja Puha,
- fizika Nardina,
- elektrotehnika Vidmarja,
- konstruktorja Bloudka,
- pionirja raketne tehnike Potočnika,
- strojnika Lobeta in druge.

Predstaviti in pojasniti zgolj tehnične inovacije navedenih oseb, brez prikaza vsakodnevne uporabe in vpliva njihovih inovacij na način dela in življenja ljudi, bi bilo vsekakor pomankljivo, za širši krog obiskovalcev pa vsekakor tudi manj privlačno in zanimivo.

Sorodni tehniški muzeji v Evropi in v svetu so zelo pogosto tudi muzeji z močnim poudarkom na praktičnih prikazih zgodovinskega razvoja znanstvene misli in dosežkov in ne samo njihovih obrtnoindustrijskih aplikacij. Znanost kot najizrazitejša internacionalna intelektualna kategorija je tudi v našem prostoru zapustila številne sledi, ki pa so žal marsikomu povsem neznane in zaradi tega še posebej vredne naše pozornosti. Razen tega ponujajo prikazi in demonstracije raznih fizikalno-kemičnih zakonitosti izjemen strokovni izziv za kustosa, oblikovalca, pedagoga, fizika in tehnika glede načinov muzeološke prezentacije. Za naše vsakdanje delo bo to izjemno trd oreh, saj večina naših muzejskih strokovnih delavcev nima veliko izkušenj s timskim delom ali pa ga doživlja kot določeno omejevanje lastne strokovne kompetence in ne kot njeno dopolnjevanje. Praviloma pa le timsko delo omogoča atraktivne demonstracije in postavitve, za katere ni nujno, da so pretirano drage.

Tehniški muzej Slovenije bo nesporno večino svojih bodočih razstavnih projektov konceptualno zastavil tako, da bosta v njih razpoznavni in prisotni etnološka in sociološka misel. Kot je bilo že predhodno poudarjeno, ta usmeritev lahko tehniške in tehnološke teme bistveno bolj približa obiskovalcem, ker jih naredi bolj razumljive in privlačne. Predsvem pa lahko le etnološko in sociološko ozadje tehniških izboljšav, patentov in inovacij najusreženeje odgovori na dve bistveni vprašanji:

1. Kakšno izboljšavo je neko odkritje prineslo v vsakdanje življenje in kateri so bili pozitivni vplivi na družbo?
2. Kakšni so bili stranski negativni vplivi nekega tehniškega izuma na naše vsakdanje življenje in na razvoj celotne družbe?

Tovrstni pristopi v TMS doslej niso bili prisotni, pa tudi v drugih slovenskih tehniških muzejih jih zaenkrat ni bilo zaslediti, vsaj v večji meri ne. Dejansko so redki tudi v drugih evropskih ali svetovnih tehniških muzejih. Kjer obstajajo, se v prvi vrsti nanašajo na razčlenitev pozitivnih vplivov, prikazi negativnih pa so zelo redki. Temeljna

premissa tehniških muzejev doslej, kot tudi vsake civilizacije nasploh, je bila vendarle usmerjena v povzdigovanje tehnološkega napredka naše družbe.

TMS - matični muzej tehniške dediščine v Sloveniji

Funkcijo matičnega muzeja za premično tehniško dediščino je TMS dejansko prevzel že takoj po svoji ustanovitvi leta 1951. Njegova tedanja naloga je bila vzpostavitev mreže lokalnih muzejev, ki so prevzeli zadolžitev ohraniti pred propadom čim več gradiva. Na ta način so nastali npr. muzeji v Idriji, na Jesenicah, v Kropi, v Železnikih in v Ravnah. S sprejetjem Zakona o kulturni dediščini (1999) je Tehniški muzej Slovenije zavezan tudi vsem zadolžitvam, ki jih je kot matična ustanova za ohranjanje in varovanje premične tehniške dediščine na Slovenskem tudi pridobil:

96

1. določanje nacionalne strategije ohranjanja tehniške dediščine,
2. določanje enotnih izhodišč pri dokumentiranju tehniške dediščine,
3. določanje enotnih izhodišč pri restavratorskih in konservatorskih posegih,
4. izvajanje mentorske službe za opravljanje strokovnih izpitov,
5. ustanovitev sekcije tehniških muzejev Slovenije,
6. poudarjena publicistična dejavnost s področja tehniške dediščine.

Nacionalna strategija ohranjanja tehniške dediščine

Temeljna in obenem najtežja naloga TMS bo dogovor glede določitev nacionalne strategije prikaza tehniške dediščine na Slovenskem. Pri tem bodo zanesljivo nastopila določena nesoglasja in nasprotujoča si stališča, saj se bo nacionalna strategija ohranjanja tehniške dediščine nanašala na vse tehniške muzeje v Sloveniji, ti pa jo bodo zavezani upoštevati. Vsi muzeji niso konceptualno enako zasnovani, imajo različne kadrovske zasedbe, različne ustanovitelje in pokrovitelje, različno število in sestavo obiskovalcev, različne prostorske in finančne danosti, različno tehnično opremljenost, različne geografske lokacije, različno dostopnost do medijev ter različno vpetost in odzivnost v prostoru. Zaradi navedene barvitosti naše muzejske ponudbe podaja TMS kot osrednji tehniški muzej v razmislek sledeča izhodišča, ki bi lahko predstavljala skupni imenovalec bodočega dela:

- a) vso tehniško dediščino našega naroda ni ustrezno prikazovati v TMS, temveč disperzno, torej tam, kjer se dejansko nahaja;
- b) tehniški muzeji naj bodo muzeji dela, kjer bo ob eksponatu prikaz tehnike in tehnologije dela v žarišču našega zanimanja;
- c) tehniško dediščino je smiselno in koristno prikazati razen zgolj v tehniško-tehnološkem kontekstu tudi v etnološkem in socialnem;
- č) med strokovnimi muzejskimi delavci tehniških muzejev naj bodo ob odgovornarjih in tehnikih zastopani tudi etnologi in sociologi;
- d) zasebni tehniški muzeji in zbirke so lahko bogato alternativno dopolnilo državnim, občinskim ali tovarniškim in jih je potrebno enakovredno obravnavati;

e) liberalizacija sponzorstva kot dopolnilne oblike izvajanja muzejskih programov ne more biti neomejena.

Slovenija še dolgo ne bo imela tako bogatega in raznovrstnega tehniškega muzeja, ki bi lahko podal obiskovalcem celosten in poglobljen vpogled v tiste gospodarske panoge, ki so bile za razvoj našega naroda odločilne in najpomembnejše. Zaradi tega je smiselna razpršenost tehniških muzejev po Sloveniji "in situ". Kazalo bi dodatno izpostaviti pomemben dejavnik istovetenja lokalne skupnosti s svojo zbirko ali muzejem, ki je lahko v obdobju denarnega pomanjkanja eksistenčnega pomena. Še pomembnejša pa je naveza posameznih strok na pripadajoče oddelke ali zbirke, ki so najpogosteje tudi omogočile njegovo postavitve oziroma prenovo. Zelo problematične so seveda tiste gospodarske panoge, ki so že zamrle ali so v zamiranju in ni mogoče računati na njihovo finančno podporo, z zgodovinskega in muzeološkega stališča pa so pomembne.

97

Tehnološke demonstracije je smiselno vključiti v muzeološko ponudbo le, če so dovolj avtentične, če jih prikazujemo v ustreznem okolju in z izurjenimi demonstratorji. V kolikor je mogoče, naj bodo praviloma osredotočene na bistvo tehnološkega postopka, torej na najpomembnejšo delovno fazo. Soudeležba obiskovalcev pri tehniških demonstracijah je zaradi njihove varnosti zelo vprašljiva in povsem odvisna od posamičnega primera.

Tehniško dediščino moramo prikazovati v tehniško-tehnološkem kontekstu, sicer bi bili obiskovalci prikrajšani za informacijo o bistvenem zgodovinskem pomenu te dediščine v razvoju človeške družbe. Tovrstni prikazi pa pogosto zaradi številnih razlogov niso izjemno privlačni, in jih je smiselno popestriti z etnološkimi in sociološkimi prvinami. Pravzaprav gre za veliko več kot zgolj popestritev, v bistvu gre za nadgradnjo tehniško-tehnološke zgodbe s spoznanji in rezultati raziskovalnega dela etnologije in sociologije kot pomembnih humanističnih ved. V tej točki se tehniški muzeji v določenem smislu konceptualno približujejo etnološkim prvinam razumevanja in obravnavanja življenja in zgodovine, kar pa je vsekakor lahko zelo hvaležna in ustrezna nadgradnja elementarne tehnike. Pojasniti obiskovalcu npr. izume Nikola Tesle, prikazati njihove industrijske aplikacije ter razložiti sproženo revolucijo vsakodnevnega življenja milijonov ljudi je izjemen izziv za vsak muzejski tim.

Kadrovska zasedba strokovnih delavcev tehniških muzejev naj bo glede zgodovinarjev in tehniško izobraženih profilov številčno uravnotežena. Vkolikor tega ravnovesja ni mogoče doseči z redno zaposlenimi, si lahko pomagamo z zunanjimi sodelavci. Najustreznejša izobrazba posameznega kustosa pa bi bila kombinacija poznavanja tehnike in humanistike ali obratno, ker pri svojem delu potrebuje oboje.

Glede na predhodne ugotovitve o pomenu in nujnosti etnoloških in socioloških prvin v tehniških muzejih je povsem jasno, da bodo le-te ustrezno obdelane, če se jih bodo lotili etnologi oziroma sociologi. Redkokateri tehniški muzej si bo lahko privoščil

kadrovsko zasedbo kustosov, v kateri bodo zgodovinarji, tehniki, etnologi in sociologi, skoraj vsak pa si pri snovanju konceptov novih stalnih razstav pomaga z nasveti ali sodelovanjem tistih strokovnih profilov, ki jih v svojih vrstah nima.

Zasebne tehniške zbirke in muzeji morajo imeti zadovoljiv strokovni nivo glede na ustrezne strokovne standarde in merila ter ICOM-ov kodeks poklicne etike. Ti pristopi so pomembni zlasti pri tistih zasebnih zbirkah in muzejih, ki ohranjanjo unikatno tehniško dediščino, ki je ni v nobenem drugem muzeju. Prav vseh tehniških področij ne bo mogoče predstaviti v obstoječih državnih, pokrajinskih, mestnih, občinskih ali tovarniških muzejih, zato jih bo potrebno nekaj zaupati tudi zasebnim zbirkam ali muzejem.

98

Pri liberalizaciji pokroviteljstva obstaja objektivna nevarnost prevelikega vpliva pokroviteljev na konceptualne, vsebinske in oblikovne prvine muzejske postavitve, zlasti če je pokrovitelj edini financer določene razstave. Edina rešitev je ustrezen kompromis, ki mu ni moč predpisati vzorca. Vsekakor pa vsebinsko sporočilo postavitve ne sme biti v podrejeni vlogi glede na marketinško sporočilo pokrovitelja, ki je lahko zgolj diskretna paralela ali izpeljanka temeljne ideje.

Dokumentacija

Večina tehniških in drugih muzejev v Sloveniji ima različne načine in pristope dokumentiranja gradiva. Zaradi lažjega vpogleda v podatkovne baze posameznih muzejev, lažje primerljivosti in predvsem uporabe istih meril in standardov pri katalogizaciji gradiva bi bilo smiselno, da so te baze podatkov zasnovane v istem ali vsaj primerljivem sistemu. Pri vzpostavitvi novega dokumentacijskega sistema je smiselno zasnovati takšnega, ki bo omogočal obdelavo baze podatkov v mednarodno primerljivem in berljivem okolju. Razumljivo je, da bo sistem računalniško podprt in tako hitro dostopen in uporaben za uporabnike.

Restavratorska in konservatorska dela

Uspesnost ali neuspešnost, natančneje strokovnost ali nestrokovnost pri delu vsakega muzeja se vedno bolj meri tudi s kakovostjo restavratorskih in konservatorskih del na ekspanatnem gradivu. Restavratorsko in konservatorsko gledano ni preprostih ekspanatov, obstajajo le manj in bolj zahtevni. Mnogi muzeji so se zelo resno lotili teh nalog, drugi površno, nekateri pa to področje precej zanemarjajo. TMS nima kustosa restavratorja, zato tudi nima strokovno zadovoljivo pokritega tega pomembnega področja. Restavratorski tehniki in manipulantje se sicer trudijo po svojih najboljših močeh, vendar to ne zadostuje. Pri mnogih tehniških ekspanatih želimo namreč doseči dvoje, da bodo delovali in da bodo ustrezno obnovljeni, da bodo sploh lahko delovali. Sedanja zasedba naših restavratorskih delavnic povsem solidno rešuje problematiko obnove ekspanata, ki omogogoča ponovno delovanje ali vsaj demonstracijo delovanja. Povsem drug problem pa je vprašanje, kako ta obnova poteka. Ekspanati terjajo obnovo s starimi materiali, ki

pa praviloma niso na voljo v vsaki trgovini, in po starih postopkih, ki pa jih ni mogoče tako preprosto ponovno izvesti. Torej bi bilo potrebno tudi študijsko in razikovalno delo, kar pa presega domet restavratorskih tehnikov. Osrednja državna muzejska ustanova za tehniško dediščino absolutno potrebuje nadpovprečne restavratorske in konservatorske pristope in postopke, da bo s svojim delom lahko zgled drugim muzejem. Trenutno ni tako in tudi ne bo moglo biti toliko časa, dokler celotnega področja ne bo prevzela oseba s potrebnim strokovnim znanjem.

Dober primer strokovnega restavratorskega dela vidimo v zasebnem muzeju motornih koles na Vranskem, kot tudi pri številnih zasebnih lastnikih manjših zbirk posameznih motornih koles in vozil. Ti so svoja restavratorska prizadevanja, pristope in izvedbo zastavili izjemno strokovno, natančno in kakovostno. Priznati moramo, da pojem lastnine kot izjemno pomembne socialne kategorije lahko izjemno pozitivno vpliva na lastnikov odnos do eksponatov, ki jih hrani.

Mentorstvo

TMS je formalno in moralno zadolžen za svetovalno oziroma mentorsko poslanstvo med ostalimi slovenskimi tehniškimi muzeji; nikakor ne v hierarhično organizacijskem smislu, temveč v strokovno-vsebinskem. Povsem logično bi bilo, da se lokalni muzeji pri svojem vsakodnevnem delu obračajo po nasvete in strokovno pomoč na TMS kot tisto muzejsko hišo, ki je najbolj poklicana, da ustrezno odgovori na njihova strokovna vprašanja. Žal te naloge nismo nikoli doslej izvajali v zadovoljivem obsegu in željeni kakovosti. Resnici na ljubo, pretiranega interesa za podajanje oziroma povzemanje informacij ne z ene ne z druge strani niti ni bilo.

Sekcija tehniških muzejev

Pri kar najbolj celovitem prikazu premične slovenske tehniške dediščine imajo drugi tehniški muzeji in zbirke izjemno pomembno vlogo vsaj zaradi dveh razlogov. Podobno kot splošni muzeji so seveda tudi tehniški neločljivo povezani z zgodovinskimi, socialnimi, političnimi in predvsem gospodarskimi dogodki krajev, v katerih se nahajajo. Prikazujejo tehniško dediščino "in situ" in na ta način zrcalijo obliko in stopnjo razvitosti tehniških proizvodnih sil skozi čas na posameznem delu našega ozemlja. Že ob bežnem ogledu teh muzejev pa ugotovimo, da med njimi obstajajo razen tematike precejšnje razlike v konceptualnih zasnovah, oblikovnih rešitvah in tehničnih pripomočkih. Večini je žal skupna le podobna starost. Samohodništvo in samozadostnost sta poudarjeni značilnosti velike večine slovenskih muzejev, med katerimi tudi tehniški nismo izjeme. Očitno je večina naših muzejev tako preobremenjena z lastnimi eksistenčnimi, kadrovske in organizacijskimi problemi, da žal izpade ukvarjanje s skupnimi projekti ali zgolj kolegialno posvetovanje o posameznih istovrstnih strokovnih dilemah le "luksuzno zapravljanje časa". Kar pa ni res. Nasprotno. Skupnih akcij in projektov je bistveno premalo. Predpogoj zanje pa je medsebojno sodelovanje, ki bi bilo lahko najučinkovitejše v sekciji tehniških muzejev znotraj Zveze muzejev Slovenije. Osnovno načelo združevanja bi bil prostovoljni interes zaradi:

- a) formiranja celovitejše baze podatkov o najpomembnejših tehniških muzejih, zbirkah in eksponatih na Slovenskem;
- b) izdaje skupnega kataloga;
- c) prenosa informacij mednarodnega značaja;
- d) večje možnosti za finančno podporo akcij.

100

Muzealci, ki se ukvarjamo s tehniško dediščino, nimamo na enem mestu zbranih podatkov o vseh ali vsaj večini tehniških eksponatov v slovenskih muzejih. Najverjetneje tudi noben muzej ne razpolaga s povsem natančnimi podatki o številu lastnih eksponatov in njihovih opisih. Tehniška dediščina je po svojih dimenzijah, namembnosti in materialih izjemno pestra in raznolika, zato bi jo v celoti zelo težko univerzalno inventarizirali. Razvrstiti bi jo bilo potrebno v določene vsebinske sklope glede na dogovorjene kriterije. Ker je danes najdostopnejša računalniška inventarizacija, bi bilo prav tako smiselno razviti ustrezen računalniški program s potrebnim številom izpeljank, odvisno od števila vsebinskih sklopov. Vsekakor bi bila ta vprašanja znotraj sekcije tehniških muzejev prioriteta.

Med obiskovalci TMS pogosto slišimo vprašanje, kje v Sloveniji se še nahajajo podobni muzeji in zbirke. Ustni odgovor je lahko povsem zadovoljiv, popolnejšo, predvsem pa trajnejšo informacijo bi zanesljivo podal skupni večjezični vodnik po naših tehniških muzejih, katerega izdaja bi bila predvsem denarni problem. Praviloma so tehniki manj pišoči od humanistov, kar je vidno tudi pri muzejskih edicijah. Zato bi bil skupni vodnik toliko bolj dobrodošel. Razen osnovne informacije bi posredno pomenil tudi popularizacijsko sredstvo, saj bi navajal npr. obiskovalca muzeja v Bistri, da obišče tudi tiste v Idriji, na Jesenicah, v Železnikih, Kropi, Ravnah na Koroškem, na Vranskem, v Mežici, Trbovljah, Piranu, Metliki, Črno, Žaleu, Tacnu in Ljubljani.

Noben slovenski muzej ne bo mogel vzbujati interesa med domačimi in tujimi obiskovalci, vkolikor ne bo lovil koraka z evropskimi muzeji. Pivovarski muzej v Ljubljani, Mestni muzej Idrija, Kobariški muzej I. svetovne vojne in Pokrajinski muzej Murska Sobota so ga že ujeli, saj so vsi dobitniki nagrade ali priznanja z uglednega vsakoletnega evropskega tekmovanja za najboljši muzej leta. Ta korak lahko ujamejo tudi drugi slovenski muzeji, potrebne so predvsem dobre in izvirne muzeološke ideje in izvedbe, uigrani in homogeni muzejski kolektivi ter ustrezna podpora krajevnih in republiških dejavnikov. Vsi naši kolegi niso in tudi nikoli ne bodo mogli navezati potrebnih stikov in zaslediti ustrezne literature, zato bi bila izjemno pomembna naloga sekcije, da pomaga ravno pri teh dveh strokovnih segmentih vsakodnevnega dela. Izjemno dobrodošla bi bila tudi predavanja in delavnice kolegov iz tujih tehniških muzejev, ki bi lahko podali odgovore na številna konkretna vprašanja. TMS je član srednjeevropskega združenja tehniških muzejev (MUT) in ICOM-ove sekcije tehniških muzejev (CIMUSET), zato lahko posreduje ostalim številne teoretične in praktične informacije in muzejske novitete.

Možnost za odobritev načrtovane akcije posameznega muzeja pri Ministrstvu za kulturo je v sedanjem času relativno majhna. Odvisna je od vrste objektivnih in verjetno tudi subjektivnih dejavnikov. Najpomembnejši omejevalni faktor števila akcij je pomankanje denarja oziroma nesorazmerje med potrebami muzejev in plačilno

sposobnostjo Ministrstva za kulturo, kar pomeni njihovo redukcijo. To dejstvo terja od kustosov in vodstev muzejev občutno selekcioniranje lastnih strokovnih ambicij in posredno povzroča usihanje delovnega elana.

Publicistična dejavnost

Tehniški muzej Slovenije vsekakor mora postati nosilec in vzornik publicistične dejavnosti med tehniškimi muzeji na Slovenskem. To načelo velja za izdajo spremljajočih katalogov k razstavam, samostojnih vodnikov po zbirkah, samostojnih tematskih izdaj oziroma monografij kot tudi strokovne periodike o premični in nepremični tehniški dediščini. V obdobju zadnjih štirih let je TMS ponovno pričel izdajati kataloge k razstavam (7 katalogov) in sodeloval v dveh obsežnih zbornikih, ob 100-letnici poštnega poslopja v Ljubljani in v monografiji o izumitelju in tovarnarju Janezu Puhu, kot tudi pri posameznih geslih enciklopedije Slovenije. Vsekakor bo nujen tudi stalen zbornik muzeja, s pomočjo katerega bodo lahko kustosi TMS in zunanji avtorji objavljali svoje strokovne prispevke s področja muzeologije, tehniške arheologije, restavratorstva, konservatorstva, arhivistike, dokumentacije, mentorstva, sponzorstva, razglaševanja spomenikov in vseh preostalih področij, ki so kakorkoli vezana na ohranjanje tehniške dediščine v celoti.

101

Možnosti vključevanja etnologije v TMS

Razumljivo je, da lahko TMS v okviru svoje raziskovalne dejavnosti obdela zelo veliko število izredno zanimivih strokovnih tem s področja prav vseh obstoječih oddelkov. Pomembnejše je spoznanje, da je mogoče posamezne dele obstoječih oddelkov delno prenoviti ali konceptualno na novo zasnovati tako, da bo "etnološki zorni kot" bolj prisoten. Lahko navedemo najmanj štiri globalna zgodovinsko-družbena obdobja, ki so neposredno vplivala na vsa področja življenja naše družbe, in sicer:

1. obdobje avstro-ogrske monarhije,
2. obdobje kraljevine Jugoslavije,
3. obdobje SFRJ,
4. obdobje samostojne države Slovenije.

Vsako področje našega življenja je bilo oziroma je vpeto v zakonitosti posameznega družbenega reda, torej je moč poiskati nešteto etnološko zanimivih življenjskih tem, jih raziskati in obdelati ter jih tudi v muzeološki obliki predstaviti javnosti.

Znotraj teh štirih temeljnih in medsebojno različnih družbenih redov pa bomo verjetno poiskali tista ožja področja, ki po svojem pomenu nesporno sodijo v osnovni koncept posameznega oddelka. Naj navedem le nekatera za gozdarsko in lesarsko stroko, za kateri sem v TMS zadolžen:

Gozdarski oddelok:

1. Lambert von Pantz in delavci KID v obdobju avstro-ogrske monarhije,
2. Furmani "jamborne ceste" pred I. svetovno vojno,

3. Življenje in delo gozdnih delavcev v obdobju socialističnega družbenega reda,
4. Kmetje Temeljnih obratov kooperantov Vransko-Žalec v gozdni proizvodnji,
5. Sekači – invalidi gozdnega gospodarstva Postojna,
6. Žičničarji na Idrijskem in Tolminskem med obema vojnama,
7. Zasebni prevozniki lesnih sortimentov po osamosvojitvi,
8. Ženske v gozdni proizvodnji v obdobju po II. svetovni vojni,
9. Pedagoški in raziskovalni delavci gozdarske fakultete BF v Ljubljani,
10. Gozdarski inženirji GG Kočevje v obdobju pred osamosvojitvijo.

102 Lesarski oddelek:

1. Gozdni in tesarski delavci rudnika Idrija pred I. svetovno vojno,
2. Življenje in delo solkanskih mizarjev med obema vojnama,
3. Sodarska zadruga v Češnjici pri Železnikih,
4. Elektrifikacija žagarsko predelovalne industrije na Slovenskem,
5. Delavci lesnopredelovalnega kompleksa GLIN Nazarje,
6. Delavke v koncernu Javor – Pivka,
7. Suhorobarji v socializmu,
8. Zasebna mizarsko pohištvna družba Šenk trade d.o.o.,
9. Delavci inštituta za lesno gospodarstvo Slovenije.

Razen omenjenih oddelkov se nahajajo v TMS še lovski, ribiški, tekstilni, elektro, prometni, poštni in telekomunikacijski in oddelek kmetijske mehanizacije. Vsak ima v svojem obsegu delovanja veliko tematskih področij, ki jih je moč etnološko izjemno zanimivo obdelati.

Naj zaključim svoj sestavek s sledečim citatom:

“Pri gradnji naše nacionalne kulture je poznavanje našega izročila tako nujno, kakor so geološka raziskovanja potrebna pri zidavi velikih poslopij.” (F. Bezljaj, Stiska narodopisja, 1967).

Če velja podmena, da je tehniška dediščina sestavni del kulturne dediščine, torej tudi sestavni del našega izročila, potem lahko z zanesljivostjo trdimo, da ima raziskovanje tehniške dediščine svojo zgodovinsko perspektivo. Prav tako pa lahko zatrdimo, da bo razumevanje tehnike, razumevanje posameznih zvrsti tehnologij in razumevanje splošnega pomena tehniške dediščine za pretekli in bodoči razvoj naše družbe znatno razumljivejše in nazornejše, vkolikor bomo pri teh pojasnitvah uporabljali tudi metode, dognanja in pristope etnologije.

BESEDA O AVTORJU

Vladimir Vilman, dipl. ing. gozdarstva, je kustos gozdarskega in lesarskega oddelka Tehniškega muzeja Slovenije. Po vpisu na podiplomski študij na Filozofski fakulteti, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, se je njegovo dosedanje biotehniško polje strokovnega dela razširilo tudi na področje humanistike, natančneje etnologije.

ABOUT THE AUTHOR

Vladimir Vilman, B.A. in forestry, is curator of the Forestry and Woodworking Department of the Technical Museum of Slovenia. After entering post-graduate studies at the Department of Ethnology and Cultural Anthropology of the Faculty of Arts, he has widened the scope of his professional field of work from biotechnology to the human sciences, in particular to ethnology.

SUMMARY

THE TECHNICAL MUSEUM OF SLOVENIA, TECHNICAL MUSEUMS IN SLOVENIA AND THE ETHNOLOGICAL PERSPECTIVE OF THE PRESENTATION OF THE TECHNICAL HERITAGE IN THE TECHNICAL MUSEUM OF SLOVENIA

Many professional people working in technical and ethnographic museums or collections are often confronted with the question which exhibits belong in a technical museum and which in an ethnological museum, which belong to both and where is the borderline between the technical and ethnographic heritage. In spite of the definition given in the Law on the Protection of the Cultural Heritage an enormous number of exhibits can be classified professionally and entirely correctly as technical as well as ethnological heritage, subject to the perspective of the presentation, and this imparts a special charm and diversity on the cultural heritage.

Classified as technical museums and collections are such whose concepts and contents are based on the presentation of tools and work procedures used in the production of raw materials and energy, transportation of raw materials, people, energy and information as well as in processing of raw materials into semi-finished products and final products. It is further important for technical museums that their methodological approaches in the research of the heritage are based in the first place on technical documentation that can be found in archives, patent offices, specialist and scientific literature, business reports and other verifiable and in quantity comparable sources.

The Technical Museum of Slovenia (TMS) uses in its activities certain approaches that are increasingly prevailing. Demonstrations of old techniques or becoming a basic conceptual premise of the museum. What is important is the authenticity of the presentation, the possibility to use water power - the most important available natural feature in Bistra - and another major source is the technical knowledge of the museum's staff and external collaborators. Environmental consciousness has been a companion

of technology in the TMS from its very foundation in 1951, when the first department to be opened to the public was the Forestry, Woodworking and Hunting Department. At that time the main reason was the available holdings of exhibits and the financial background of the branches presented; today, however, it is possible, sensible and even necessary to present every technological procedure from its positive or negative environmental aspect. As yet the TMS does not provide its visitors with an integral insight into the world's and Slovenia's technical creativeness and industrial practice which have been instrumental to the economic development of society and civilisation as a whole. Individual important areas like metallurgy, construction/civil engineering, mechanical engineering, energy production, electrification and the chemical industry will have to find a place in our museum. An inevitable conceptual element of all future permanent and temporary exhibitions will have to be ethnological and social approaches which will have to provide answers primarily to the question, how certain technical innovations influenced the everyday life and work of people.

The TMS is the parent museum of the technical heritage in Slovenia. Its basic tasks are to define a national strategy for the preservation of the ethnical heritage in our country, define uniform basic concepts and standards for the documentation of the technical heritage, define basic concepts and standards for the restoration and conservation of the most commonly used materials, provide mentors to prepare candidates for qualifying examinations, promote publishing activities in the field of the technical heritage, and to found and manage a section of technical museums in Slovenia.

Many technical museums in Slovenia can build their permanent or temporary exhibitions on the heritage they preserve from at least four important historical periods during which among other things the different social systems had a completely different impact on the way of living of people in Slovenia. The life and work of e.g. forestry, metallurgical and textile workers differed during the existence of the Austro-Hungarian monarchy, the Kingdom of Yugoslavia, the Socialist Federal Republic of Yugoslavia and the present independent state of Slovenia. Every technical museum and every department of the TMS can list a range of thematic researches, in which precisely ethnological and sociological approaches may contribute considerably to the attractiveness and understanding of a certain technical theme.